

יפתח גלבוע

ברוכים הבאים

לא לקטרז,

נא להוציא מחברות חשבון

כדי לצאת למאבק כנגד מוקדי סמכות הפועלים כנגדך, לא מספיק לזהות אותם, צריך להתרגל לעמוד מולם.

ברוכים הבאים ל"פרויקט אלקטרז" -

קווים לדמות בית ספר לגידול מהפכנים

הסטודנטים. למען האמת, הסטודנטים במסלול לא נאבקו כנגד הסמינר או המרצים בדרישה לשיפור תנאיהם גם במשך כל השנים שקדמו למהלך הדרמטי. כניעה חריפה זו של ראשי המסלול שלי הגדילה את ספקותיי לגבי שלמות התאוריה המתיימרת להוציא אנשים ממצב של קבלת הדיכוי החברתי כלפיהם ולפעול לשינוי חייהם וסביבתם. רגע לפני שיצאתי לגלות את שורש העניין פניתי לאחד המרצים הבכירים לפדגוגיה ביקורתית - מרסלו וקסלר, ושאלתי אותו כמה מתוך מאות תלמידיו הפכו להיות פעילים חברתיים בבגרותם ולו ברמה מינימלית? תשובתו הייתה כנה, צפויה ומאכזבת. "ספורים", הוא ענה. למי שאינם בקיאים בפדגוגיה הביקורתית אציין בקצרה שתאוריה זו מסבירה כיצד החינוך הסמוי המופעל על הילד מהסביבה (טלוויזיה, היררכיה במשפחה ובבית ספר, תרבות, ספרות ושירת ילדים, התנהגות המבוגרים ועוד) מגדל בוגרים צייתנים, מדוכאים ובעלי זיקה לסדר החברתי הפועל כנגדם. התאוריה פועלת לשנות את הגורל הזה באמצעות חשיפת המנגנונים המופעלים ופעולה כנגדם. כדוגמה בסיסית, ניתוח החתך האנושי הנמצא בשאלות בספר מתמטיקה ל-5 יחידות חושף את היעלמותן של כלל הקבוצות המדוכאות בחברה: נשים, ערבים, מזרחים, נכים, ועדי עובדים, ועוד. הפדגוגיה הביקורתית תבקש להחליף את השאלות הללו בשאלות המבטאות עולם של מחאה כנגד הסדר הקיים. למרות כל זאת, התאוריה קרסה לתוך עצמה, ובמקום בו היא מיושמת בצורה הרדיקלית ביותר. הכיצד? ישבתי בספרייה, קראתי את הספרות הרלוונטית, דיברתי עם אנשים, ניסיתי שיטות שונות בכיתה ואז הבנתי שהתאוריה לא קרסה אלא הוכיחה את עצמה. למדנו אין ספור פעמים כי לא

התוכן אלא הצורה החוזרת על עצמה היא זו שמעצבת את האופי והתודעה. הצורה שבה למדנו פדגוגיה ביקורתית היתה קבועה - או שישבנו ודיברנו, או שעזרנו לאחרים במאבקייהם כנגד סמכות זרה. הבעיה היא שכדי לצאת למאבק כנגד מוקדי סמכות הפועלים כנגדך, לא מספיק לזהות אותם, צריך להתרגל לעמוד מולם. צריך להתרגל להיאבק. וכך נולד רעיון "פרויקט אלקטרוז" - קווים לדמות בית ספר לגידול מהפכנים.

שבי ישר, מרפקים על השולחן

גידול מהפכנים צריך להישען על שלושה עקרונות: 1. סביבה מדכאת; 2. פרובוקטור - מבוגר משמעותי הדוחף ונותן ביטחון לתלמידים לצאת למאבק על זכויותיהם; 3. צוות מדכא אינטראקטיבי. בית ספר שיוקם על פי הפדגוגיה הזו יראה כמו בית הספר הממלכתי הגרוע ביותר הקיים בישראל, ואף גרוע ממנו. בכיתה א' ידחסו 36 תלמידים בשורות בבית ספר עם מערכת למידה קשוחה, ללא בחירה, עם צלצולים נוקשים, משמעת חריפה ותלבושת אחידה. עם זאת, בזמן שצוות בית ספר מפגין חזות קשוחה ומנוכרת - מההנהלה הבכירה ועד המורה לספורט - המחנך הנפגש מדי יום עם תלמידיו ידון איתם בדברים שמפריעים להם ובדרכים לדרוש שינוי. מכתב משותף, הפגנה, שביתה איטלקית או שביתה מלאה ועוד.

התלמידים צריכים לראות מציאות לא הוגנת בה לשכבות הבוגרות יש פריבילגיות שאין להם. אולם התשובה של המחנך לשאלתם בנוגע לחוסר ההגינות תהיה תמיד אחת: מה שיש להם, הם השיגו במאבק.

בכל שלב, ובכל שכבה, צוות בית הספר יונחה להקשות בהתאם על התלמידים לזכות בזכויות. לדוגמה, בכיתה א' הצוות "יכנע" לבקשה לתוספת להפסקה אחרי

מכתב עם חתימות, ואילו בכיתה י' <<<

צילום: Thomas Hawk

כמורה, נדדתי בשלוש השנים האחרונות בין בית ספר בשכונת מצוקה ביפו, בית ספר דתי בדרום תל אביב, ובתי ספר דמוקרטים בערד ותל אביב. בכל הזמן הזה תהיתי כיצד יש לנהל בית ספר שמטרתו הצמחת בוגרים משכילים, מרדנים, סוציאליסטים שיצטרפו לכוחות איגודי העובדים, לאגפים הסוציאלי-דמוקרטים במפלגות, יפעלו להקמת מפלגת עובדים רדיקלית ויובילו מחאות אישיות, מקומיות וארציות, ועל הדרך, אם אפשר, שייצרו לעצמם אורח חיים אחר מהמסלול המדכא של בית ספר-צבא-אקדמיה-עבודה-נישואין-ילדים-פנסיה. שלב פוקח עיניים בתהליך זה התרחש כאשר רפורמה לייבוש מסלול לימודי בסמינר הקיבוצים - הנשען על הפדגוגיה הביקורתית הקלאסית והמודרנית - עברה ללא התנגדות או מאבק מצד המרצים או

יפתח גלבונו, חבר קבוצת מפרש, מלמד כיום בבית הספר "קהילה" בתל אביב

צילום: zeeveez

עליונות המודל במציאות הקיימת

נכון להיום, קשה מאוד למחנכים אלטרנטיבים בעלי השקפות סוציאל-דמוקרטיות המביאים פדגוגיה שונה (אושר אישי במרכז, למידה ללא מבוגרים, פירוק הגילאיות, חינוך הומניסטי-דמוקרטי ועוד) לקבל הכרה כבית ספר ציבורי, ולכן כל מהלך שכוה דורש תרומות רבות ותשלומי הורים אדירים שמבודדים את בית הספר ממרבית האוכלוסייה. לעומת זאת, הקמת בית ספר ציבוריים לגידול מהפכנים ע"פ המודל המדובר, המכיל את שלל תכניות הליכה והדרכה של משרד החינוך יתקבל בברכה לשורות משרד החינוך כעוד בית ספר. הצפיפות, השעות הדחוקות, חוסר ההקשבה והפיקוח על התלמידים יזכו להערכה מרובה במסדרונות הממשלה. מנהל בית ספר אלטרנטיבי זה יוכל להצהיר באמצעי התקשורת המקומיים על כך שיש לצמצם את זכויות התלמיד בישראל, ולהחזיר ערכים ישנים של סדר, משמעת וצינונות ללא שמץ של שקר או צביעות ולזכות להערכת כל הגורמים השמרנים בפוליטיקה.

מעבר לכך, אם היום אנשי חינוך רדיקלים צריכים לגייס מרחב, הון וצוות ענק בשביל להקים פרויקט של בית ספר אלטרנטיבי, אזי את המודל הזה אפשר להלביש על בתי ספר קיימים. צוות רדיקלי קטן המונה: דמות שתמוודד במרכז ניהול (מחנך רדיקלי עם תואר שני וותק של שש שנות לימוד) ומספר מורים/מחנכים רדיקלים שיקחו את עמדת הפרובוקטורים, מספיקים כדי להפוך כל בית ספר ממלכתי רגיל לחממה לגידול מהפכנים.

אשרי המורה הגרועה

רבים מתוכנו, גם אם יבינו ויסיימו שבת ספר שכוה הוא המקום הנכון לגידול מבוגרים אקטיביסטים, יפחדו לשים במודע את ילדיהם בסביבה שכזו. המנטרות של השנים האחרונות - הקיבוץ הרס ילדים, הילד במרכז, למידה אינטראקטיבית, אושר לפני הכול - חלחו גם לתוך רקמות העור הרדיקליות האחרונות בישראל. לצערי, מרבית הפעילים על הקשת הסוציאל-דמוקרטית מעדיפים שילדיהם יגדלו יותר מאושרים ומוגנים, ופחות מהפכנים. מצד שני, המציאות הכלכלית המתדרדרת תמשיך לגרום לרבים מאיתנו לשלוח ילדים לחינוך הממלכתי והאופציה המוצעת כאן עלולה להיות היחידה שתותר ולוונטית, כך שהילדים יתחנכו על פי ערכי ההורים. לקיבוצים עירוניים וקהילות סוציאליסטיות, האופציה לארגן צוות של חמישה שישתלב בבית ספר היא אפילו די פשוטה בהתחשב בכך שאחוז משמעותי מהם עובדים בחינוך. גם בסיטואציה בה לא ניתן לארגן צוות או להקים בית ספר, הורים סוציאל-דמוקרטים יכולים לאמץ גישה זו כגישה חינוכית. כלומר, להוות את הפרובוקטורים בעצמם. בשיחות שהיו לי עם רבים מעמיתיי לחיים הפוליטיים גיליתי שאחד הרכיבים המשותפים הם הורים שלא שיתפו פעולה עם מערכת בית הספר (לפעמים מאדישות, לפעמים מבחירה), ונתנו לילדיהם את החופש, ולעיתים גם את הגב, לצאת למאבקים במהלך התבגרותם. אם הורים יאמצו גישה זו, וינהלו שיחות עם ילדיהם וחבריהם כנגד תכנים, נהלים ונורמות פוגעניות בבית הספר, ויעודדו וילמדו אותם לצאת למאבקים בבית הספר - אשרינו.

אז בפעם הבאה שילדכם יספר כיצד המורה צעקה בכיתה, אל תאמרו "איזה מערכת חינוך כושלת" או "צריך להעיף את כל המורים האלה", אלא "מעולה, מה אתה מתכוון לעשות בנידון?" או "אני כל כך שמח שהבן שלי יכול להתאמן על מאבקי כוח בתנאי מעבדה". כך אולי יהיה לנו דור חדש של ילדים שלא יהיה קל לממשלה להתעסק איתם. ///

בכיתה א'
הצוות "ייכנע"
לבקשה לתוספת להפסקה אחרי מכתב עם חתימות, ואילו בכיתה י'
התלמידים יצטרכו להגיע לכדי שביתה ומאבק תקשורת, התמודדות עם איומים ברמה הפרד ומשול וכדומה

<<< התלמידים יצטרכו להגיע לכדי שביתה ומאבק תקשורת, התמודדות עם איומים ברמה אישית, הפרד ומשול וכדומה, בכדי לזכות בביטול הענישה על אי הכנת שיעורי בית. במקביל, צוות בית הספר ינצל תקופות רגיעה להמצאת נהלים דכאניים חדשים, כגון חולצה בתוך המכנסים בתלבושת האחידה או תפירת תיק לתלמידה מנהיגה. כך שהתלמידים יתאמנו על כלל האסטרטגיות והטקטיקות הנוגעות למאבקי הגנה, כמו למאבקי התקפה. אדם שיגיע לבקר בשכבה י"ב יחשוב אולי שהוא נכנס לבית ספר דמוקרטי, מתחשב ומכבד, אבל את המצב הקיים הרוויחו התלמידים בדם ויזע. גם בתחום הלימודי, בעוד המורים מלמדים את החומר בדיוק על פי משרד החינוך ואף בצורה משעממת ומתישה יותר, המחנך יפנה אותם למציאת מקורות מידע עצמאיים, קריאה עצמאית, ופעילות במסגרת מחוץ לבית הספר. בוגרים של בית ספר שכזה ידעו להכיר בזכויותיהם ובכוחם להרחיב זכויות. הם לא יקבלו סמכות חיצונית כמובנת מאלה ולא יהיו חסרי אונים בהתמודדות עמה. התארגנות, הפעלת לחצים, תמיכה קבוצתית, הגנה על נציגות, שימוש בזכויות הקיימות וניצול אמצעי תקשורת יהיו כישורים בסיסיים בחייהם.